

**“ÁBIW RAYXAN BERUNIY” TARIYXIY DRAMASINIŃ TEATR
SAXNASINDA SAXNALASTIRILIWI HÁM ONIŃ ILIMDI
RAWAJLANDIRIWDAGI, INSANLARDIŃ RUWXIY
DÚNYASIN BAYITIWGA QOSQAN ÚLESİ**

T.Seitnazarova

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı
Nókis filiali “Kórkem ónertaniw” kafedrası assistent-oqitiwshısı

***Anatatsiya:** Ulli oyshıl hám enciklopedist-alım, Birinshi Renessans dáwiriniń jarqın wákili Ábiw Rayxan Beruniydiń ómiri hám dóretiwshiligi, ilimdi rawajlandırıwdagi, insanlardıń ruwxıy dúnyasin bayıtıwdagi qosqan úlesin, Ulli oyshıl dóretiwshiligine arnap jazılǵan “Ábiw Rayxan Beruniy” operasınıń teatr saxnasında tutqan orni hám áhmiyeti haqqında sóz etiledi.*

***Gilt sózler:** Oyshıl, enciklopedist-alım, Birinshi Renessans, astronomiya, fizika, matematika, geodeziya, geologiya, minerologiya, tariyx, tariyxiy, opera.*

***Annotation:** The life of the great thinker and encyclopedist, the bright representative of the First Renaissance era, Aviv Raykhan Beruni, is also the role played on the stage of the opera "Abiv Raykhan Beruni", which was written in honor of the genius of Ulli Oishil. word of mouth done.*

***Keywords:** intellectual, encyclopedist, Early Renaissance, astronomy, physics, mathematics, geodesy, geology, mineralogy, history, history, opera.*

Óziniń siyrek gezlesetuǵın shıǵarmaları hám ayrıqsha oylap tabıwları menen ilim menen mádeniyattıń rawajlanıwına sheksiz úles qosqan ullı oyshıl hám enciklopedist-alım, Birinshi Renessans dáwiriniń jarqın wákili Ábiw Rayxan Beruniydiń ilimiy-aǵartıwshılıq miyrasın bunnan bılay da tereń úyreniw hám keńnen

úgit-násiyatlaw, bul baǵdarda izertlewler alıp barıp atırǵan jetekshi xalıqaralıq ilimiy oraylar menen jaqınnan birge islesiwdi ornatiw, sonday-aq, Ábiw Rayxan Beruniydiń tuwılǵanınıń 1050 jılıǵın xalıqaralıq kólemde keńnen belgilew maqsetinde Ullı oyshıl hám enciklopedist-alım Ábiw Rayxan Beruniy tuwılǵanınıń 1050 jılıǵın xalıqaralıq kólemde keńnen belgilew haqqında Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń qararı qabıl etildi.

Búgingi kúnde respublikamız boylap keń kólemlı jumıslar ámelge asırılmaqta. Atap aytqanda, **Ábiw Rayxan Beruniydiń ómiri hám miynet jolı, onıń jáhán civilizaciyasınıń rawajlanıwına qosqan úlken úlesine baǵıshlanǵan xalıqaralıq ilimiy-ámeliy konferenciya**lar hám ilimiy-aǵartıwshılıq ilajları ótkerilmekte.

Ábiw Rayxan Beruniy 973-jılı Beruniy rayon aymaǵında tuwılǵan. Ol astronomiya, fizika, matematika, geodeziya, geologiya, minerologiya, tariyx pánlerin tereń úyrengen. 1035-1036-jılları ullı alım óziniń ilimiy miynetleriniń dizimin dúzip, oǵan 113 miyneri kirgizilgen. Onıń ilimiy miyrasları 200 den aslam bolıp, sonnan kópshiligi bizge shekem tolıq jetip kelmegen.

Beruniydiń jerlengen jeri Awǵanstanıń Ğazna qalasınan 1997-jılı 18-dekabrde topıraǵı házirgi Beruniy rayonı aymaǵındaǵı qábirge alıp kelinggen.

Búgingi kúnde Beruniy rayonında ullı ilimpazdıń baǵı hám zıyarat etiw kompleksi shólkemlestirilgen. Bul jerge elimizdiń túrli túpkirlerinen, hátteki, shet ellerden puqaralar kelip, onıń qábirin zıyarat etedi. Babamızdıń «Insannıń kamalǵa keliwiniń eń baslı faktorlarınan biri, bul ilim-bilimli bolıw, kishi jastan baslap miynetke úyreniw hám tárbiyalı bolıw», -degen danalıq pikiri búgingi kúni de óziniń áhmiyetin joyıtpaǵan.

Ábiw Rayxan Beruniydiń ómiri hám ilimiy-aǵartıwshılıq miynet jolı haqqında Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik akademiyalıq muzikalı teatrında Uyǵunıń «Abu Rayhan Beruniy» atamasında tariyxıy draması saxnalastırıldı.

Saxnalastırǵan rejissyor Qaraqalpaqstan Respublikasına xızmet kórsetken kórkem óner ǵayratkeri Berdibay Ótebaev, saxnalastırǵan xudojnik A.Nawayı

atındaǵı Ózbekstan mámleketlik akademiyalıq Úlken teatrdań bas xudojnigi Sergey Chernov, xudojnigi Qaraqalpaqstan Respublikasına xızmet kórsetken kórkem óner ǵayratkeri - Zawqı Saypov.

Spektaklde - Azizbek Nazarımbetov (Beruniy), Farid Uzaqbergenov (Ibn Iroq), Dastan Baymurzaev (Jaffar), - Gulsanem Abatbaeva (Gulsánem), Alisher Akimov (Abu ali Ibn Sina), Abat Ashirov (Qudayberdi), Baxtiyar Abdenov (Shax Mámun), Qıdırniyaz Babaniyazov (Abul Xusayin Suxayliy), Saǵınbay Ayımbetov (Shayx ul Islam), Ótemis Sultanbaev (Ǵulam), Quwanış Erniyazov (Qaplan Batır), Orazalı Qurbanazarov (Masixiy), Dawran Eshmuratov (Alximik), Quwanış Reyimbaev (Zerger), Dawirxan Embergenov (Sultan Maxmud Ǵaznaviy), Baxadır Óteniyazov (Maymandi), Salamat Erniyazov (Qarategin), Miyrigul Mámбетmuratova (Sayşra), Quralbay Uzaqbergenov (Suxsur), Baxram Maqsetbaev (Sapalategin), Ruslan Qayıpnazarov (Minajim), - Baltabay Shamuratov, Aziz Qalliev, Salamat Otarbaevlar ózlerine tapsirilǵan rolin sheberlik penen atqarip shıqtı.

Spektaklde Ábiw Rayxan Beruniydiń ómiri hám dóretiwshiligi, sol waqtaǵı ilim hám bilimlendiriwge berilip atırǵan itibar, Xorezm eliniń gúllep-rawajlanıwı, Xorezm patshasi Móminniń ilim hám bilimlendiriwge qaratqan itibari, ilimiy izlenisleri hám jaratqan jańalıqlari haqqında sóz etiledi. Sonday-aq, belgili ilimpaz Abu Ali ibn Sinoniń ilim menen shuǵıllanıp Ábiw Rayxan Beruniy menen birgelikte islegen ilimiy jańalıqlari, spektaklde Maxmud Ǵaznaviy hám oniń qarindasi tárepinen islengen hiylekerlik isleri hám Xorezm elin basıp alıw ushin islegen is-háreketleri keskin konfliktler arqalı kórsetip beriledi. Ilim jolında islegen xızmetleri zaya ketpey óz nátiyjesin beredi. Izleniwı ushin keń imkaniyat jaratılıp beriledi. Sonday-aq, saxna dekotatsiyası, kiyim-kenshekleri de sol zamánǵa maslastırıp islengen.

Spektakl joqari dárejede saxnalastirilǵan bolıp, tamashagóydiń alǵısına miyassar boldı.

Prezidentimizdiń 2016-jılı 30-dekabrde elimizdiń bir topar ilimpazları menen bolǵan ushırasıwda «...Ilim menen shuǵıllanıw iyne menen qudıq qazǵanday, solay

eken, bul mashaqatlı tarawda pidákerlik miynet etip atırǵan ilimpazlarımızdıń miyneti qollap-quwatlawǵa hám xoshametlewge ılayıq», -dep atap ótken edi.

Elimizde milliy qádiriyatlarımızdı, ullı babalarımız ismin qayta tiklew, olardıń esteligin húrmetlew, Watan hám xalıq azatlıǵı jolında janın pida etken insanlardıń ruwxın shad etiw baǵdarında bir qatar jumıslar ámelge asırılmaqta. Babamız qaldırǵan ilimiy miynetler keleshegimiz bolǵan jas áwladtı ana Watanǵa sadıq, milliy qádiriyatlarımızǵa húrmet ruwxında tárbiyalawda ayrıqsha áhmiyetke iye.

Babamızdıń ilimdi rawajlanıwǵa qosqan úlken úlesleri dúnya jámiyetshiligi tárepinen tán alınǵan. Solay eken, búgingi áwlad ata-babalarımızdıń ilimdi rawajlandırıwdaǵı, insanlardıń ruwxıy dúnyasın bayıtıwdaǵı qosqan úlesin qansha maqtanısh etse de arızıdı.

PAYDALANǴAN ÁDEBIYATLAR

1. google.com vikipediya
2. kknews.uz
3. berdax-teatr.uz